

ДО ВАС ІНДІЙСЬКА КАЗКА ЗАВІТА (СЦЕНАРІЙ МУЗИЧНОГО САЛОНУ)

Лілія Халецька,

методист (Полтавський ОІППО ім. М.Остроградського)

Сценарій музичного салону, який провадиться у форматі "Музей одного дня", допоможе залучити учнів загальноосвітнього навчального закладу до індійської культури: її специфіки, фольклору, класичної та сучасної вокальної та інструментальної музики.

Ключові слова: музичний салон, індійська культура, школярі.

Музичний салон у школі. Учителі мистецьких дисциплін загальноосвітніх навчальних закладів України розробляють і проводять зі школярами різноманітні й цікаві позаурочні заходи: музичні салони, вітальні, зустрічі, концерти тощо. Уже багато років у навчально-виховному об'єднанні № 14 Полтави використовується серед багатьох інших така форма виховної роботи як "Музей одного дня". Ця форма зручна для навчальних закладів, які не мають великої актової зали, а відповідно – можливості зібрати одночасно велику кількість слухачів. Один із кабінетів на день звільняється від занять, оформляється відповідно до тематики заходу (в оформленні обов'язково беруть участь учні, часто разом із батьками). Протягом навчального дня "музей" відвідують вісім-десять класів, тобто один сценарій повторюється декілька разів (на кшталт театральних вистав). Тому кожна така програма має бути розрахована на 40–45 хвилин.

Такі заходи мають неабияке пізнавальне й виховне значення. Музичні салони в нашому закладі мали різноманітну тематику, наприклад: "Людвіг ван Бетховен", "Витоки української естрадної пісні", "Жива музика", "До вас індійська казка завіта". Така форма роботи включає інтерактивні, інтегративні та проектні технології із застосуванням комп'ютера та інших художньо-педагогічних інновацій, поглиблює знання учнів, набуті на уроках, допомагає їм оволодіти навичками пошукової діяльності, залучає до роботи різновікові групи школярів, навчає їх працювати в групах та підгрупах тощо.

Отже, головна ідея цього формату – не просто поглиблення знань учнів, а надання їм можливостей реалізувати свій творчий потенціал. Тому вчитель оголошує тему (проблему) та збирає творчу групу, яка під його керівництвом розпо-

чинає пошукову роботу: складає сценарій, визначає головних дійових осіб та формати реалізації задуманого (аудіовізуальний ряд, театралізація, "живе" виконання тощо). Готовий сценарій є результатом спільної роботи учнів, учителів та батьків.

Цей апробований учителями різних дисциплін нашого закладу формат показав, що він є більш вдалим, ніж "великоформатні" заходи, оскільки "камерність" дозволяє створити справжню мистецьку атмосферу й досягти поставленої мети – виховання культурної людини з багатим духовним світом.

Запропонований сценарій музичного салону можна використовувати на власний розсуд: як готовий сценарій, як макет для створення власного сценарію на іншу тему, як основу для інших мистецьких проєктів. Важливим додатком до кожного сценарію є відповідне музичне супроводження.

Приміщення оформлено до відповідно тематики. На стінах – репродукції картин М.Періха, ілюстрації з краєвидами Індії. На столі – бібліотечка книг та журналів про Індію, індійські музичні інструменти, одяг тощо. Учасники одягнені у відповідний одяг. Під час заходу на інтерактивній дошці з'являються таблички з термінами, схемами, ілюстраціями тощо. Звучить музичний фрагмент гімну "Гаятрі".

Ведуча. Музична культура Індії – одна з найбільш давніх та витончених – привертає до себе увагу всього світу. На відміну від європейської гармонійної музики, індійська музика є мелодійною. Прадавній трактат з мистецтва "Натьяшастра", який створив легендарний музикант Бхарата (II ст. до н.е. – III ст. н.е.), має великий вплив на музичну і танцювальну культуру Індії з давніх-давен до сьогодення.

Шива в образі бога танцю Натараджма. XII ст. Бронза.

Найвідомішим у світі індійським музикантом є Раві Шанкар.

Зрозуміло, що будь-яка національна музична школа не зводиться лише до класичних форм мистецтва еліти. Як у айсберга, окрім верхнього шару є багато інших, "некласичних форм", тому що музика тісно пов'язана із життям простих людей.

Індійська культура сьогодення – це складний конгломерат, в якому одним із ранніх прошарків можна вважати культуру давнього народу Індії, що належав, як припускають, до народів негроїдної групи; більш пізні прошарки пов'язують із дравідами, монголоїдами, аріями. Змішання різних культур є характерним для Індії. Племена та малі народності, що населяють різні області країни, – **пуляни, ораони, сантали, савари, ченчу, біли, кхасі** та ін. – мають свою специфічну музику та танці. Іншим давнім джерелом була мелодійна музика **тамілів** та близьких їм народів. Так поступово, вбираючи в себе пізніші стилі, що прийшли з районів Центральної Азії, складалась музична культура Індії. Останнім впливом, якого вона зазнала, був вплив Заходу.

Музика Індії розгортається від примітивних форм – звуконаслідувальні крики племен **нага і тода** – до витончених класичних систем **рага і тала**.

Звучить музичний фрагмент (індійський фольклор).

Результатом цього процесу є виникнення й розвиток двох основних музичних традицій, відомих під назвою **Хіндустані і Карнатак**. У найважливіших рисах вони мають ідентичну основу, яку слід шукати в глибинах етнічної музичної культури.

У традиціях Карнатак представлено мистецтво південних районів, північна частина Індії наслідуює музичні традиції Хіндустані.

Звучить музичний фрагмент (класична вокальна музика).

Ведуча. Звукові імітації племен тода і нага майже позбавлені музичальності, але це ті "зерна", з яких проросла віртуозна концертна музика. Із простих мелодій, що їх співають сільські жінки під час вироблення борошна, розвинулися різнобарвні народні пісні.

Ще одним струмочком, що насичує загальне русло, є музика, яка виконується у храмі. У храмах і матхах (монастирях) музика була і залишається невід'ємною частиною служб і молитов. Піснеспіви, які на ранніх етапах являли рецитацію і базувалися на трьох тонах, згодом переросли у семиступінчасті піснеспіви.

Звучить музичний фрагмент (класична інструментальна музика).

Ведуча. *Рага* – мелодійна модель, що підкоряється певним традиціям і правилам, але надає великої свободи для імпровізації. *Тала* – організація одиниць рахування за ритмічними циклами. Цикл поділяється на відрізки,

які можуть бути рівними або нерівними – у цьому різниця між тала і ритмом.

Система мікроінтервалів (шруті), мелодійна модель (рага), ритмічна витонченість (тала) є цінним надбанням світової художньої культури.

Рага. Сформувалася до 5 ст. н. е. Основною мелодійною моделлю цієї прадавньої музики є **джаті**:

- заздалегідь обумовлені зупинки;
- основний, або домінуючий, тон (аліша);
- фраза повинна починатися з певного звука (граха);
- частота або рідкісність використання тонів (бахута та алпатва);
- верхній діапазон (тара), нижній (мандра);
- кількість ступенів: 5, 6, 7 тонів (зазвичай максимальною є кількість 7 тонів, але в південноіндійській Хіндустані дуже поширені рагі, що містять 9 звуків, а іноді й 12).

Удува. П'ятитоновна система, відповідає:

C, Es, F, As, B

C, D, E, G, A

Шадава. Шеститоновна система:

C, Des, E, Fis, A, H

C, D, Es, F, A, B

Сампурна. Семитоновна система:

C, D, E, Fis, G, A, H

C, Des, E, G, As, H

В індійській музичній системі європейцеві важко одразу розібратися. Наприклад, важливе значення має звукоутворення тону, його інтонування. Якщо в нас є тон і півтон, то в індійській музиці важливі чвертьтони та мікротони. Важливими є також вібрації, глісандування, форшлаги, звукове забарвлення – **гамака**. Кількість гамака буває необмеженою.

Музичні інструменти

Прадавніми інструментами вважаються **вену** (флейта) та **віна** (арфа), про які згадується ще у ведичних текстах. Такими ж давніми є ударні інструменти.

Інструменти Індії поділяються на 4 групи (**вадья**):

1. Тата вадья – **струнні**: щипкові – віна, ситар, тамбура; смичкові – сарангі, дільруба.
2. Сушира вадья – **духові**: флейти різних типів, шенаї, нафері, нагасварам (різновид гобоя).
3. Аванадха вадья – **ударні**: табла, пакхавадж, мріданг та ін.
4. Гхана – дзвіночки, тарілки тощо.

Демонструються музичні інструменти: ситар, табла, гармонія.

Ведуча. У багатьох мовах Індії музика звучить як **сангіта**, що перекладається як "зведення в одне ціле". В одне ціле об'єднують усе: тіло, розум, дух. Індійський му-

зикант намагається відчути нескінченне та розділити його із слухачами.

У музиці Північної і Південної Індії важливим є **шаранджа** – основний тон, який може бути встановлений на будь-якій висоті, зручній для голосу, він не змінюється до кінця твору. Вчителі (гуру) часто забороняють своїм учням співати або виконувати на інструментах іншу ноту, доки вони не знайдуть та не оволодіють своїм **са** – першою нотою гами. Кожен музикант розпочинає ранок із відпрацювання свого **са**.

У музиці Хіндустані нота сприймається не як зафіксована крапка, а як певний простір, через який проходить мелодійний ряд.

Навчання музиці в Індії починається з обряду **нара** – праву руку учня з'єднують з рукою гуру червоним шнуром. Цей зв'язок є нерозривним, як зв'язок часів від піснеспівів **Сама Веди** до наших часів.

Найбільш відомою музикою, що перебуває поза класичною системою, є музика **Рабіндраната Тагора** (1861–1941). Він виявляв зацікавленість до мистецтва, релігії, філософії ще з молодих років. Сповнена динаміки епоха індійського Ренесансу сформувала особистість митця, що об'єднав у собі письменника, живописця, музиканта, філософа, містика. У 20-річному віці він написав музичну драму, згодом ще низку драм, романів, есе, пісень. У 1913 році світ привітав його, першого з азіяців, із Нобелівською премією. Пісня "Джанаганамана" (слова і музика Р.Тагора) стала гімном Індії.

Звучить пісня "Джанаганамана", слова і музика Р.Тагора.

Танці Індії

Ведуча. Як і будь-яка народна музика, індійська тісно пов'язана з танцем. Індійці висловлюють свою душу, ставлення до історії, до світу в танці. Сучасна танцювальна культура народів Індії – це дивовижне сплетіння різнобарвних стилів, течій, напрямів, яка увібрала класичні, народні, племінні та сучасні танці.

Комал Катхарі в статті про народні танці Індії наводить вислів К.Сакса, який твердить, що танець – це мати всіх мистецтв. Якщо музика і поезія розгортаються в часі, архітектура і живопис – у просторі, то танець живе одночасно і в часі, і в просторі.

Вважається, що Тандаву – танець космічної енергії – створив бог Шива, передав його своїй дружині, дочці Гімалаїв – Парваті. Танець набув більшої витонченості й став називатися **Ласья**.

У прадавній Індії не було поняття "танець", як не було й такого слова в мові, а були поняття "театр", "вистава".

Класичні стилі Бхарата Нат'ям, Катхак, Катхакалі, Кучіпуді, Маніпурі, Мохіні Аттам, Одисі та їхні різновиди

мають понад тристисячолітню історію. Кожен стиль має своє місце народження, а отже, й особливості.

Бхарата Нат'ям виник у Тамілнаді; це витончений і водночас енергійний стиль.

Катхак – прийшов із півночі, це результат злиття індуського та мусульманського мистецтв. Він задовольняв смаки правителів династії Великих Моголів та знаті двору.

Катхакалі – походженням із південно-західного узбережжя Індії; це екзотичне мистецтво танцювальної драми, де традиційно всі партії виконують чоловіки.

Кучіпуді – виник у регіоні сучасного штату Андхра Прадеш, він нагадує Бхарата Нат'ям, але має чіткі особливості в розробці характерів та використанні додаткових засобів.

Маніпурі – стиль Східної Індії, що ховається в долинах Гімалаїв, вирізняється красою ритуальної розробки та надзвичайним володінням тілом.

Мохіні Аттам – південноіндійський стиль спокуси, що народився під гуркіт і ритмічний рух океанських хвиль Керали.

Одисі – родом зі штату Ориса; цей поетичний стиль мовби взяв найкраще з Бхарата Нат'ям, Маніпурі і Мохіні Аттам.

У репертуарі індійських танцівників є також велика кількість напівкласичних і фольклорних різновидів драматичних форм та військових мистецтв, таких як Чхау, Якшагана, Куттія Аттам, класичний Панджабі, що мають спільне з класикою джерело.

Виконується танець "Танеш" у стилі Бхарата Нат'ям.

Ведуча. Народні танці Індії надзвичайно різноманітні, як і все в цій країні. Кожен народ, кожен регіон, кожне плем'я має свої танці, костюми, прикраси, музичний супровід.

Наприклад, танці штату Маніпур – такі ж плавні й розмірені, як життя гімалайських народів, та водночас сміливі в чоловічих партіях, як дух їхніх воїнів.

Танці Керали – це розгойдування човна на хвилях, свято врожаю.

Маратхські танці штату Махараштра – це сповнені енергії вистави.

Найбільш рухливими та енергійними вважаються пенджабські танці – танці волелюбного та войовничого народу.

Виконується пенджабський танець "Сона".

Ведуча. Сучасний, або естрадний, індійський танець – це сплав класики, її видів та підвидів, а також народних танців, усіх його елементів. Результат є оригінальним і непередбачуваним. Щоравда, у більшості випадків їх можна побачити лише в кіно, оскільки на офіційних заходах такі танці виконувати не прийнято.

Виконується сучасний танець "Ого-го".

Ведуча. Обряди та традиції народів Індії надзвичайно цікаві. Пропонуємо вашій увазі фрагмент весілля.

Звучить музичний фрагмент (сучасна жартівна весільна пісня).

Демонструється фрагмент весілля у виконанні учнів.

ПРИМІТКА: Сценарій складено на основі матеріалів, наданих Грицай С.М., керівником Об'єднання україно-індійської дружби "Шанті".

ЛІТЕРАТУРА

1. *Дева Б. Чайтанья.* Індійська музика. – М. : Музика, 1980.

2. *Дхар Дейла.* Музика Хиндустани – проникновение во внутреннюю суть // Індія. – Нью Дели, 1987. – С. 60–67.

3. Індія. – 1989. – № 5–6.

4. *Котхари Комал.* Народные танцы // Індія. – Нью Дели, 1987. – С. 100–105.

5. *Котхари Сунил.* Классический танец Индии // Індія. – Нью Дели, 1987. – С. 17–23.

6. Музичний салон як музей одного дня : на допомогу вчителям музичного мистецтва, педагогам-організаторам, класним керівникам / Автор-упорядник Халецька Л.Л. – Полтава: ПОІППО, 2008. – 48 с.

7. *Нарасимхан Сакунтала.* Музика карнатак // Індія. – Нью Дели, 1987. – С. 142–147.

УДК 111.852 (510)

ФІЛОСОФЕМИ КИТАЙСЬКОЇ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ

Марина Ратко,

канд. пед. наук (Мелітопольський ДПУ ім. Б. Хмельницького)

У статті висвітлюються універсалії китайської духовної культури, розглядаються їх прояви в естетиці й різних сферах художнього життя китайців (літературі, архітектурі, образотворчому, садово-парковому мистецтві тощо).

Ключові слова: китайська культура, філософема, дао (шлях).

"Китай – світ у мініатюрі, адже він включає в себе найпрекрасніше, що є на всій іншій населеній людьми території", – так висловив своє враження один європеець XVII ст., коли потрапив у цей напрочуд дивовижний, багатий на загадки й водночас розумно облаштований світ.

Китайська культура своєю оригінальністю, поетичністю змісту й витонченістю форм приваблює нас і сьогодні. Притім секрет цієї привабливості не в рафінованому езотеризмі, декоративному стилізаторстві чи неперевершеній технічній майстерності китайських митців. Як зазначає відомий російський синолог В.Малаявін, "естетичний ідеал в країнах Далекого Сходу є продуктом надзвичайно цілісного, гармонійного світовідчуття", яке не знало дуалізму Духу і матерії, Небесного і Земного, природного і штучного, почуття і думки" [3, с. 9]. Китаєць рухається царським "Серединним Шляхом". Підкоряючись волі Небесних терезів, він врівноважує Небесне і людське, природне і культурне та прагне понад усе зберегти в недоторканості одвічну таємницю Світостворіння, тому й мовить про неї натяком.

Надзвичайно витончене і чуйне проникнення в природу речей складає секрет художньої творчості китайців. Китайська традиція вчить слідувати безпосередньому плину буття і бачити красу в кожному фрагменті сущого – як у величому, так і в незначному. Цій красі не властива зовнішня яскравість, вражаючий блиск, ефектність. Китайський художник демонструє і водночас приховує, маскує своє мистецтво, виявляє момент його зникнення, ніби побоюючись відкрити стороннім щось сокровенне. Тому і створені ним образи виглядають переконливо без намагання переконати. Вони торкаються серця глядача, як м'який подих вітру, невимушено зваблюють, заманюють у царину ілюзії.

А чи не відчуває себе людина не східної цивілізаційної орієнтації некомфортно й незатишно в цьому не завжди зрозумілому на рівні ratio присмерковому світі? Виявляється, що ні. Кожний, хто відчув своєрідний смак китайської культури й мистецтва, просто полонений ними і відчуває до них постійний інтерес, який неможливо задовольнити. Тому не випадково останнім часом увага до духовно-світоглядних традицій Сходу невинно зростає.